

Una història apassionant...

Al voltant de l'any 1000 tenen lloc una sèrie d'importants canvis polítics, socials i econòmics. Són certes les profecies? El món arriba a la seva fi? En realitat sí, un determinat món exhala el seu darrer alè...

Però en comença un altre: el món feudal. S'inicia una nova època on el poder polític s'atomitza, on predomina la força militar exercida pels senyors feudals, on la llei que jutja al poble es deriva només dels poders senyorials i on la petita pagesia ha d'entregar les seves propietats a aquests nous poders i jurar-los obediència. Així es construeixen les senyories feudals.

Els inicis del vescomtat de Cabrera es situen en aquest context, al segle XI, quan Ermessenda de Montsoriu i Guerau de Cabrera, unint-se en matrimoni, en creen l'embrió. Ells no ho saben, però aquesta incipient senyoria, ubicada a les actuals comarques de la Selva, Osona, Vallès Oriental i el Maresme, passarà a la història assolint una simbiosi de més de 500 anys entre nissaga i territori. Alguns genealogistes d'època atribueixen orígens llegendaris al vescomtat però, en aquest cas, les vicissituds reals de diversos vescomtes, vescomtesses i altres personatges del vescomtat superen les llegendes.

Durant els segles XI, XII i XIII els ulls de la nissaga Cabrera albiren nous paisatges cap a les terres de ponent, escenaris de recents conquestes territorials enfront dels sarraïns. Esdevenen vescomtes d'Àger i tenen també un paper destacat en la història del comtat d'Urgell, quan una branca de la família arriba a obtenir la seva titularitat després d'una disputa política amb el rei Jaume el Conqueridor.

L'any 1278 Guerau VI de Cabrera mor sense descendència masculina. Davant d'aquesta situació, la seva única filla, anomenada Marquesa, agafa les regnes del vescomtat en assolir la majoria d'edat. El 1327 Marquesa de Cabrera atorga un important privilegi als habitants d'Hostalric tot establint la creació de la seva universitat (comunitat veïnal amb personalitat jurídica). Aquest fet esdevé un impuls decisiu cap a la capitalitat administrativa del vescomtat per part d'Hostalric i, també, per a la promoció d'alguns dels seus habitants. Per exemple Pere de Santantoni, notari públic d'Hostalric i destacat jurista, que al llarg de la seva vida exerceix diversos càrrecs a les ordres dels Cabrera: jutge ordinari, procurador general i notari públic de tot el vescomtat.

Marquesa sobreviu a la seva descendència i, quan fineix, el títol vescomtal és transferit al seu cosí Bernat I de Cabrera. Ben aviat però, el litigi que ha iniciat el fill de Bernat I contra el seu propi pare dona fruit abundós: Bernat II és el nou vescomte de Cabrera.

Al segle XIV, el casal de Barcelona ha consolidat el seu poder davant la resta de famílies nobiliàries dels comtats catalans i el rei Pere el Cerimoniós porta a terme una política de control rigorós dels territoris que senyoreja i d'expansió marítima Mediterrània enllà. En tots

aquests afers compta amb un conseller principal de provada fidelitat: Bernat II de Cabrera. Aquest vescomte té una vida digna d'una novel·la cavalleresca que finalitza com una autèntica tragèdia. Participa activament en batalles terrestres i navals on assoleix notables victòries, esdevé almirall de la flota catalanoaragonesa, porta a terme accions d'alta política al costat del rei...

Però, finalment, cau en desgràcia: és acusat de traïció a la corona, sotmès a un procés judicial i mor decapitat l'any 1364. Poc temps abans de la davallada dels Cabrera, Bernat III havia estat nomenat comte d'Osona per part del rei Pere el Cerimoniós. Ara, en ple declivi de la nissaga, el rei aprofita la rebel·lió del vescomtat contra la corona, motivada per la decapitació de Bernat II, per confiscar totes les seves possessions, inclòs el nou comtat osonenc. Pel que fa a la revolta, finalment només el castell de Montsoriu resisteix el llarg setge de les tropes reials enviades per a sufocar-la.

A més, Bernat III mor el 1368 lluitant a terres castellanques després de marxar del territori vescomtal en veure fracassar l'aixecament armat. Però les esposes dels Cabrera, Timbor de Fenollet i Margarida de Foix, reclamen el retorn dels seus dominis ajudades pel procurador general del vescomtat, el cavaller Berenguer de Malla, que es manté sempre fidel al servei de la nissaga Cabrera durant totes aquestes dificultats militars i polítiques. L'any 1373 Pere el Cerimoniós restitueix les possessions (sense el comtat d'Osona) a Bernat IV de Cabrera, el nét de Bernat II.

Bernat IV de Cabrera participa en la lluita per reconquerir el poder a Sicília al costat de la corona catalanoaragonesa i és premiat amb un territori i un títol a l'illa: el comtat de Mòdica. Aquesta bona situació de Bernat IV coincideix cronològicament amb un període de transició cap al renaixement: nous aires, noves tècniques de fer la guerra i noves maneres de viure. Els castells enturonats es veuen massa rústics per aquesta nova aristocràcia, que prefereix els palaus urbans. En aquest context, el vescomte de Cabrera és qui mana bastir el palau vescomtal de Blanes. El mar i el comerç prenen més protagonisme i impulsen el desenvolupament d'aquesta vila i el seu port. Però els vescomtes cada cop més posen rumb Mediterrània enllà, cap a Sicília... I així, amb el renaixement de l'esplendor de la nissaga s'inicia també el camí cap a un nou canvi històric d'importància assenyalada: la fi dels temps plenament feudals i l'arribada de l'època moderna.

Un personatge que es troba al servei dels vescomtes de Cabrera és un bon paradigma d'aquest canvi i de les múltiples facetes dels homes i dones de l'incipient renaixement europeu: Jaume Ferrer de Blanes (1445? – 1529). Ferrer ocupa els càrrecs de clavari, lloctinent general i recaptador general dels vescomtats de Cabrera i Bas. I, com a cosmògraf, cartògraf i navegant, manté correspondència amb Cristòfor Colom i assessora els Reis Catòlics durant les disquisicions sobre la divisió territorial del tractat de Tordesillas. Així doncs, veiem que

l'empremta del vescomtat de Cabrera i els seus habitants s'eixampla cada cop més fora dels comtats catalans.

Però també a dins: l'abat Miquel Samsó del monestir de Sant Salvador de Breda arriba a ostentar el càrrec de president de la Generalitat de l'any 1470 al 1473. Tot i els canvis, alguns personatges dels diversos àmbits de poder del vescomtat continuen movent-se per les més altes esferes de la política.

Entre els anys 1566 i 1574 els territoris vescomtals passen a Francesc de Montcada, marquès d'Aitona, i finalment el títol senyorial, per entroncament matrimonial, va a parar dels Montcada a la casa dels Fernández de Córdoba (ducs de Medinaceli). El vescomtat de Cabrera desapareix al segle XIX quan s'extingeixen les jurisdiccions senyorials.

Però avui perviuen diversos elements d'aquesta nissaga i d'aquests fets. Per exemple, el símbol heràldic dels Cabrera, la cabra negra sobre fons d'or, encara es manté present en alguns escuts municipals. Així mateix, l'organització actual del territori, de les comunicacions i de la funció d'alguns municipis tenen les seves arrels a l'època del vescomtat. I, també, molts elements del patrimoni material i immaterial que foren creats o gestionats durant el període de govern dels Cabrera han arribat fins als nostres dies, segurament amb una funció diferent però conservats tot fent evident el seu origen vescomtal.

Un patrimoni espectacular...

El vescomtat de Cabrera existeix del segle XI fins al XIX, però els seus anys més destacats són els de la baixa edat mitjana (s. XI – XIV), el període del feudalisme. De la mateixa manera que es creen i es consoliden les senyories feudals, s'aixequen també pedra a pedra els impactants nous edificis de l'època, castells, muralles i esglésies: gràcies a la concentració de la riquesa en unes poques mans i, també, mitjançant la potència dels discursos que enquadren la societat (obediència al poder militar i al poder religiós). En el moment de màxim esplendor del vescomtat de Cabrera, a mitjan segle XIV, els seus límits van des de la serra de Cabrera (al Collsacabra), d'on el llinatge pren el nom, fins a la zona costanera de Blanes, allà on comença la Costa Brava; i des del sector baixmontsenyenc de la depressió prelitoral fins a la plana selvatana.

Per tant, en aquesta època els vescomtes de Cabrera senyoregen uns extensos dominis que inclouen 4071 focs o famílies, que corresponen a uns 20.500 habitants aproximadament. Aquesta xifra supera de bon tros el nombre de súbdits de la resta de senyors del país, que de mitjana no arriben a les 2000 famílies. Pel que fa als espais físics de poder al territori del vescomtat, els seus nuclis s'estableixen de ple a l'actual comarca de la Selva, prop del massís del Montseny i el tram baix del riu Tordera.

A nivell militar, d'entre els més de trenta castells i cases fortes que formen part del vescomtat de Cabrera a mitjan segle XIV, el més important és el castell de Montsoriu (Arbúcies - Sant Feliu de Buixalleu). Amb la reforma arquitectònica ordenada per Bernat II de Cabrera al voltant de l'any 1350, Montsoriu es transforma en un castell inexpugnable dotat de les millors característiques a nivell de poliorcètica (com pot comprovar el seu capità militar Berenguer de Malla durant el setge de Pere el Cerimoniós) i, també, en un palau gòtic amb elements constructius d'autèntic luxe. Tot un símbol del poder militar i senyorial dels Cabrera.

En l'àmbit administratiu, la vila emmurallada d'Hostalric, senyorejada pel seu castell medieval enturonat i dotada d'universitat (en el sentit "d'ajuntament") l'any 1327 per la vescomtessa Marquesa, centralitza les funcions de gestió i govern del vescomtat de Cabrera esdevenint la seu de la cúria jurisdiccional (amb la presència de notaris, com Pere de Santantoni, i escrivans). Hostalric compta també amb una ubicació geogràfica clau, situada al damunt d'una de les principals vies d'accés a la península ibèrica i enmig de dues ciutats importants: Girona i Barcelona. Aquest emplaçament estratègic de la vila i el castell comporta que les seves defenses es continuïn utilitzant fins a l'època contemporània. Per tant, mentre que les muralles i torres de la vila són les originals de l'edat mitjana, l'antic castell medieval s'ha transformat en una fortalesa amb baluards i revellins.

Pel que fa al referent religiós, el monestir benedictí de Sant Salvador de Breda és el centre espiritual de referència del vescomtat de Cabrera. Fundat l'any 1038 pels vescomtes Ermessenda de Montsoriu i Guerau de Cabrera, compta amb un magnífic campanar romànic que avui continua dempeus marcant el pas de les 6 hores, de la mateixa manera que marca els ritmes de la comunitat de monjos benedictins fins al segle XIX. A inicis del segle XIV es projecten unes grans reformes gòtiques amb l'objectiu principal de transformar la nau de l'església del monestir. Miquel Samsó, abat del cenobi bredenc entre 1470 i 1507 i trenta-unè president de la Generalitat de Catalunya, enllesteix aquestes allargassades reformes impulsant la nova façana de l'església i el palau abacial gòtic.

La vila costanera de Blanes, dominada pel castell de Sant Joan, adquireix un major protagonisme geopolític dins el vescomtat de Cabrera quan els vescomtes aconseguen nous dominis Mediterrània enllà al final del segle XIV. Aquest major protagonisme blanenc es posa de manifest també amb la presència de veïns il·lustres com el polifacètic Jaume Ferrer (1445? – 1529). El palau vescomtal, la font gòtica, les voltes del carrer Ample i el portal de la Verge Maria en són els principals testimonis materials. Per a qualsevol entitat política territorial, el fet de comptar amb una façana litoral és un bé molt preuat. Així doncs, per al vescomtat de Cabrera (en un moment d'expansió comercial i militar per la Mediterrània i amb la importància de la navegació de cabotatge en el transport de mercaderies de l'època), el port de Blanes té un paper molt significatiu, que esdevé clau quan Bernat IV de Cabrera passa a ostentar el títol de comte de Mòdica (Sicília).

Però, a més d'aquests nuclis de poder del vescomtat de Cabrera, hi ha molts altres elements que formen part del ric patrimoni arquitectònic vescomtal: l'antiga Ermita de Sant Pere Sestronques d'Anglès, el castell de Caldes de Malavella, el castell de Sant Joan de Lloret de Mar, el monestir cistercenc de Valldemaria de Maçanet de la Selva, la torre d'en Pega de Riells i Viabrea, l'església de Sant Feliu de Buixalleu, l'església de Santa Maria de Sils, el castell de Fornils de Susqueda, el castell de Sant Iscle de Vidreres, etc.

Així doncs, el vescomtat de Cabrera compta amb un nombrós patrimoni arquitectònic de primer nivell, que es complementa amb un interessant patrimoni immaterial (llegendes, festes, tècniques artesanies tradicionals...), i que s'integra en un variat patrimoni natural que va des dels cims més alts de la Reserva de la Biosfera del Montseny, amb les seves fagedes i avetoses, fins als penya-segats coberts de pins que s'aboquen sobre la Mediterrània a la Costa Brava; passant pels turons, les planes i els rius, rieres i zones humides de la Selva amb la presència d'alzinars, suredes, boscos de ribera... En definitiva, un territori viu i amb una gran diversitat de paisatges on l'esperit dels llocs es fa evident.

Una experiència enriquidora...

La visita als diversos indrets, pobles i elements patrimonials del vescomtat de Cabrera permet reviure i conèixer amb rigor l'edat mitjana, tot seguint les passes d'una de les nissagues senyoriales més importants de Catalunya: els Cabrera. A la vegada però, mentre ens endinsem al vescomtat per descobrir el seu atractiu passat medieval, tenim l'oportunitat de viure intensament un territori ben actiu en el present: festes, comerç, gastronomia, allotjaments, activitats esportives i culturals... Múltiples possibilitats per a configurar experiències personalitzades plenament enriquidores en un context on es manté l'essència del vescomtat de Cabrera, que avui és un dels trets d'identitat d'una comunitat que la reivindica sense nostàlgia però amb orgull, i que vol compartir-la amb els seus visitants...